

SUD HOKIMIYATINING KONSTITUTSIYAVIY MAQOMI VA VAKOLATLARI

Azizbek Khamdamov

Toshkent davlat yuridik universiteti talabasi

Annotatsiya: Maqolada sud hokimiyatining konstitutsiyaviy maqomi va vakolatlari huquqiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Sud hokimiyatining davlat hokimiyati tizimidagi o‘rni, mustaqilligi va qonun ustuvorligini ta’minlashdagi roli ochib beriladi. Shuningdek, sud hokimiyatiga berilgan konstitutsiyaviy vakolatlarning mazmuni, ularning amalga oshirilish mexanizmlari hamda sud hokimiyatini takomillashtirish masalalari yoritiladi.

Kalit so‘zlar: sud hokimiyati, konstitutsiyaviy maqom, vakolatlar, sud mustaqilligi, hokimiyatlar bo‘linishi, adolatli sudlov.

Аннотация: В статье проводится правово-теоретический анализ конституционного статуса и полномочий судебной власти. Раскрываются место судебной власти в системе государственной власти, её независимость и роль в обеспечении верховенства закона. Также освещается содержание конституционных полномочий судебной власти, механизмы их реализации, а также вопросы совершенствования судебной власти.

Ключевые слова: судебная власть, конституционный статус, полномочия, независимость суда, разделение властей, справедливое правосудие.

Abstract: The article provides a legal and theoretical analysis of the constitutional status and powers of the judiciary. It examines the role of the judiciary within the system of state power, its independence, and its function in ensuring the rule of law. The study also explores the content of the

constitutional powers of the judiciary, the mechanisms for their implementation, and issues related to the improvement of judicial authority.

Keywords: judicial power, constitutional status, powers, judicial independence, separation of powers, fair trial.

Huquqiy davlat va fuqarolik jamiyatini barpo etishda sud hokimiyati muhim o‘rin egallaydi. Sud hokimiyati inson huquq va erkinliklarini himoya qilish, nizolarni qonun asosida hal etish hamda adolatni qaror toptirishning asosiy institutsional mexanizmi hisoblanadi. Shu bois sud hokimiyatining konstitutsiyaviy maqomi va vakolatlarini ilmiy jihatdan tahlil qilish davlat-huquqiy rivojlanishning dolzarb masalalaridan biridir.

Sud hokimiyatining konstitutsiyaviy maqomi deganda uning davlat hokimiyati tizimidagi mustaqil o‘rni, vakolatlari, tashkil etilish tartibi va faoliyat prinsiplari Konstitutsiya darajasida mustahkamlangan huquqiy holati tushuniladi. Konstitutsiyada sud hokimiyati qonun chiqaruvchi va ijro etuvchi hokimiyatdan mustaqil bo‘lgan alohida hokimiyat tarmog‘i sifatida e‘tirof etiladi.

Sud hokimiyatining konstitutsiyaviy maqomi, avvalo, hokimiyatlar bo‘linishi prinsipi bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, bu prinsip davlat hokimiyatining muvozanatli faoliyatini va biror tarmoqning ustunlikka ega bo‘lishiga yo‘l qo‘ymaslikni ta’minlaydi.

Sud hokimiyatining konstitutsiyaviy maqomi bir qator asosiy prinsiplarga tayanadi:

1-rasm. Sud hokimiyatining asosiy konstitutsiyaviy prinsiplari

- Sud mustaqilligi – sudlar faqat Konstitutsiya va qonunlarga bo‘ysunadi, ularning faoliyatiga aralashishga yo‘l qo‘yilmaydi;
- Qonun ustuvorligi – sud faoliyati qonuniylik va adolat tamoyillariga asoslanadi;
- Sudlovning oshkoraligi – sud muhokamalarining ochiq o‘tkazilishi jamoatchilik nazoratini ta’minlaydi;
- Taraflar tengligi va tortishuv tamoyili – sud jarayonida barcha ishtirokchilar teng huquqlarga ega bo‘ladi;
- Sud qarorlarining majburiyligi – sud hujjatlari barcha davlat organlari va shaxslar uchun majburiy hisoblanadi.

Ushbu prinsiplarga rioya etilishi sud hokimiyatining haqiqiy mustaqilligini ta’minlaydi.

Sud hokimiyatining vakolatlari Konstitutsiya va qonunlar bilan belgilanadi hamda quyidagi asosiy yo‘nalishlarni qamrab oladi:

Birinchidan, odillikni amalga oshirish vakolati. Sudlar fuqarolik, jinoyat, ma’muriy va iqtisodiy ishlarni ko‘rib chiqish orqali adolatni qaror toptiradi.

Ikkinchidan, inson huquq va erkinliklarini himoya qilish vakolati. Sud hokimiyati shaxsning buzilgan huquqlarini tiklash va ularni noqonuniy tajovuzlardan himoya qilishni ta'minlaydi.

Uchinchidan, konstitutsiyaviy nazorat vakolati. Ayrim hollarda sudlar normativ-huquqiy hujjatlarning Konstitutsiyaga muvofiqligini baholashda ishtirok etadi.

To'rtinchidan, davlat organlari va mansabdor shaxslar faoliyati ustidan sud nazorati. Sudlar davlat organlarining qonunga xilof qaror va harakatlarini noqonuniy deb topish vakolatiga ega.

Sud hokimiyatining konstitutsiyaviy maqomi faqat vakolatlar bilan emas, balki ularning mustaqil amalga oshirilishini ta'minlovchi mexanizmlar bilan ham belgilanadi. Bunday mexanizmlarga sudyalarni tanlash va tayinlashning alohida tartibi, ularning daxlsizligi, moddiy va ijtimoiy kafolatlari, sud faoliyatiga aralashganlik uchun javobgarlik choralarining belgilanishi kiradi.

Hozirgi islohotlar sharoitida sud hokimiyatining konstitutsiyaviy maqomini yanada mustahkamlash, sud vakolatlarini samarali amalga oshirish mexanizmlarini takomillashtirish muhim ahamiyatga ega. Xususan, sud tizimini raqamlashtirish, sud faoliyatida shaffoflikni oshirish, sudyalarning malakasini yuksaltirish va jamoatchilik ishonchini mustahkamlash dolzarb vazifalar hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, sud hokimiyatining konstitutsiyaviy maqomi va vakolatlari huquqiy davlatning muhim poydevori hisoblanadi. Sud hokimiyatining mustaqilligi, qonun ustuvorligi va adolatli sudlovni ta'minlash orqali jamiyatda huquqiy barqarorlik va adolat qaror topadi. Shu bois sud hokimiyatining konstitutsiyaviy asoslarini mustahkamlash davlat-huquqiy islohotlarning ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.

2. Mirziyoyev Sh. M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – demokratik islohotlarning muhim sharti. – Toshkent: O'zbekiston, 2018.
3. Saidov A. X. Konstitutsiyaviy huquq. Darslik. – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2020.
4. Islomov Z. M. Davlat va huquq nazariyasi. – Toshkent: Adolat, 2019.
5. Xusanov O. T. Sud hokimiyati va sud mustaqilligi masalalari. – Toshkent: Fan, 2018.
6. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). Judicial Independence: Standards and Practice. – Strasbourg, 2016.
7. Council of Europe. The Right to a Fair Trial (Article 6 of the European Convention on Human Rights). – Strasbourg, 2017.
8. Habermas J. Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy. – Cambridge: MIT Press, 1996.
9. Friedman L. M. The Legal System: A Social Science Perspective. – New York: Russell Sage Foundation, 2015.